

Brno 2. ledna 2023

Vážená paní doktorko,

v návaznosti na Vaši žádost o vypracování odborného stanoviska, která byla zdejšímu ústavu formulována následovně: „*S ohledem na tvrzení, která se objevují v mediálním prostoru, žádáme o odborné stanovisko, zda absolventi zpravodajského kurzu D-2 mohli následně pracovat jako vojenští diplomaté...*“, předkládám níže uvedené **odborné vyjádření**.

1. Problematika vojenské diplomacie jako informačního nástroje výzvědného zpravodajství

Oblast vojenské diplomacie je v československých, resp. českých podmínkách¹ tradičně zařazena v rámci struktury vojenské zpravodajské služby, konkrétně pak té její části, která zabezpečuje zpravodajsky relevantní informace v zahraničí.

Toto její organizační začlenění umožňuje využívat vojenskou diplomacii jako jednu ze zdrojových součástí přispívající k celkovému informačnímu úsilí zpravodajské služby.

Z pohledu čtyř základních zpravodajských oborů se jedná o prvek, který realizuje svou činnost v rámci zpravodajství z lidských zdrojů (Human Intelligence, HUMINT).

Vojenská diplomacie tak využívá přirozených podmínek, ve kterých provádí svou informační činnost a která je představována širokou kontaktní bází osob využitelných k získávání informací. Informační činnost je tou nejdůležitější, kterou vojenští diplomaté, bez ohledu na své funkční zařazení, plní.

¹ Vojenská diplomacie byla součástí vojenské zpravodajské služby jak v době první československé republiky, tak v době socialistického Československa jako tzv. Zpravodajská zpráva Generálního štábu Československé lidové armády. Stejně je tomu v podmínkách demokratické České republiky, kdy je organizační součástí Vojenského zpravodajství (do r. 2005 jeho její ofenzivní části – Vojenské zpravodajské služby).

Informační činnost vojenské diplomacie je zabezpečována otevřenými diplomatickými kontakty jako v případě jiných diplomatických pracovníků zastupitelského úřadu (politický rada, obchodní rada, kulturní ataše a další, jejichž prací je taktéž sběr informací v oblasti jejich odborného zájmu). Ve vybraných zemích však nelze vyloučit a je nezbytné přistoupit k použití forem a metod zpravodajské práce, kterou by hostitelská země mohla označit jako špionáž.

Vojenská diplomacie v období před rokem 1990 byla standardní součástí agenturního zpravodajství², které se v tehdejší terminologii označovalo jako agenturní průzkum. Tím se rozuměl „*druh průzkumu vojenského výzvědného zpravodajství plnící výzvědné úkoly pomocí agenturních prostředků a kádrových příslušníků vojenského výzvědného zpravodajství.*“³

Úkoly agenturní rozvědky byly plněny kádrovými příslušníky agenturního průzkumu, kteří nabyli základního zpravodajského vzdělání.

Zvláštní kategorií takových pracovníků byli tzv. legalisté, kteří působili pod krytím pracovníka některého československého ministerstva, nejčastěji Federálního ministerstva zahraničních věcí, podniku zahraničního obchodu, mezinárodní organizace apod.⁴

Příslušníci vojenské diplomacie byli zařazeni jako příslušníci úřadů vojenského a leteckého přidělence při československém zastupitelském úřadě v zahraničí.⁵

Všichni příslušníci vojenské diplomacie byli připraveni pro plnění zpravodajských úkolů v zahraničí. Tomu též odpovídala jejich základní příprava ve zpravodajských kurzech, ve kterých byli připravováni všichni příslušníci agenturního průzkumu, tedy agenturní rozvědky.

Nutnou součástí takové přípravy byly formy a metody zpravodajské práce, zejména jednotlivé fáze práce s agenturními zdroji (např. tipování, získávání, řízení zdrojů a další), ale také další činnost nutná pro zpravodajské působení (sledování, spojení, nejrůznější prvky umožňující konspiraci činnosti atd.).

Bez uvedené formy přípravy nemohl být příslušník rozvědky vyslán do zahraniční a plnit úkoly v rámci vojenského úseku československého zastupitelského úřadu (snad s výjimkou případů, které by bylo možné označit za protekční, zejména pak u zasloužilých stranických kádrů).

Oddělování vojenské diplomacie od výkonné činnosti a samotného tématu agenturního průzkumu neodpovídá dobové realitě, a pokud je takto prezentováno, jedná se o zavádějící interpretaci.

² Agenturní zpravodajství – využívání agentů pro získávání informací.;

³ *Agenturní terminologie*. Praha: Ministerstvo národní obrany - Generální štáb, Zpravodajská správa, 1983.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

2. Problematika zpravodajských kurzů a zařazování absolventů

Obecně lze konstatovat, že zpravodajskými kurzy, které vedly k získání základních zpravodajských dovedností a návyků, procházeli všichni příslušníci vojenské rozvědky, u kterých se předpokládalo jejich zařazení v tzv. operativě, tedy té části zpravodajské služby, která zjednodušeně řečeno získávala informace od agenturních zdrojů v rámci zpravodajského oboru HUMINT.⁶

Všechny předměty, které jsou součástí mediálně uveřejněného vzdělávacího plánu tzv. Zpravodajského institutu lze s výjimkou ideologické (marxisticko-leninské) přípravy vnímat jako standardní pro přípravu příslušníků agenturního průzkumu, jak je o těchto hovořeno v části 1 tohoto odborného vyjádření. Ve vztahu k oblasti vojenské diplomacie je výmluvný např. předmět pod názvem „Zásady společenského chování“.

Kurzy zpravodajských služeb jsou však koncipovány nejen k vzdělávacím účelům, jakkoli ty jsou pochopitelně jejich primárním smyslem. Nedílnou součástí vzdělávací činnosti realizované zpravodajskými službami, je další poznávání charakteru, možností a schopností posluchačů kurzu pro činnost v rámci jednotlivých výkonných součástí v zpravodajské službě. Nejen schopnost vzdělávat se při teoretické výuce, ale zejména způsob plnění cvičných úkolů jednotlivými posluchači, umožňuje zpravodajské službě posoudit vhodnost budoucích absolventů pro výzvědnou činnost a ukázat možnosti jejich nejvhodnějšího budoucího zařazení k určité součásti služby.

Není předpokládáno, že příslušník ozbrojených sil nastupující do zpravodajského kurzu zná své budoucí zařazení a bylo by velmi netradiční, pokud by od počátku věděl, na jakou pozici se s ním počítá.⁷ Naopak až na základě jeho „výkonů“ v samotném kurzu je rozhodováno o jeho zařazení po jeho absolvování. Kurz nezřídka odhalil budoucí vynikající zpravodajské talenty na úseku výzvědného zpravodajství a naopak upozornil na řadu posluchačů, kteří se navzdory předchozímu výběru ukázali jako neschopní práce ve zpravodajské praxi a po kurzu byli odesláni do jiných součástí služby mimo její agenturní výkon.

Zařazení do vojenské diplomacie po absolvování zmíněného kurzu D-2 bylo tedy možné a zpravidla záleželo na personální situaci v úseku zabezpečujícím výkon vojenské diplomacie, nakolik čerstvého absolventa potřebovala. Zde je vhodné podotknout, že zařazení k plnění

⁶ Jedná se o fázi zpravodajského cyklu označovanou jako „získávání“, resp. „sběr informací“.

⁷ Pochopitelně s výjimkou protekčních jedinců, jak již uvedeno výše.

úkolů ve vojenské diplomacii bylo z důvodů podmínek a způsobu práce, ve kterých vojenská diplomacie působila, považováno za vysoce atraktivní a nepochybně se jednalo o „profesní sen“ řady posluchačů těchto kurzů.

3. Poznámky ke způsobu zpracování odborného vyjádření

Předložené odborné vyjádření neobsahuje informace, které by podléhaly utajení ve smyslu zákona č. 412/2005 Sb., *o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti*.

Odborné vyjádření bylo vypracováno na podkladě žádosti, která reflektuje odbornou kompetenci Ústavu zpravodajských studií Univerzity obrany. Při jeho zpracování bylo využito výlučně veřejně přístupných a mediálně prezentovaných materiálů.

Odborné vyjádření nemá ambici svým charakterem zasahovat do oblasti historického zkoumání období před rokem 1990, ale vyjadřuje se k formám a metodám práce zpravodajských služeb. Názor ústavu taktéž nezohledňuje a nehodnotí vyjádření a postoje dalších osob, jak jsou tyto ve Vaší žádosti uvedeny.

S pozdravem

Vážená paní
Ing. Pavla Nýdrle, Ph.D.
volební manažerka
Volební tým generála Petra Pavla
P r a h a